

NANNE TEPPER

DE KUNST IS MIJN SLAGVELD

BRIEVEN 1993-2001

SAMENGESTELD EN INGELEID DOOR NICK TER WAL

**UITGEVERIJ ATLAS CONTACT
AMSTERDAM/ANTWERPEN**

duizendste keer ben vastgelopen in de proloog van mijn nieuwe boek *De zware jongens* heb ik geenszins de indruk dat het hier *block* betreft.

Gegroet, geheel de uwe,
Nanne Tepper

Groningen 6 april 1993
Beste Marc,

Ben weer eens in een periode van zware neuralgie geraakt. Bezocht voor het eerst in tien jaar een dokter en die gaf mij pilletjes tegen 'overgevoeligheid', slappe hemelsblauwe tabletjes die nog het beste werken als men ze inneemt met een dubbele borrel. Morgen ga ik naar mijn oude zielenknijper, om te voorkomen dat ik straks weer rijp ben voor het gesticht. De oorzaak van dit alles? Geluk, en een overdosis aan inspiratie; nu ja, sta je ervoor, dan moet je erdoor, zegt Ome Gerard. Heb ondertussen wel twee prachtverzen geschreven en deze hedenochtend naar *Tirade* gestuurd, dit blad had ik nog niet eerder met mijn geloei bestookt. Baat het niet dan schaadt het zeker.

Bright Lights, Big City vind ik ook maar een matig boekje, wat dat betreft is *Gimmick!* even mank: het blijft in goede bedoelingen steken. Neen, dan de laatste van de Ier, *Brightness Falls*, dat is andere oude wijven, wel een totale rip-off van *Tender is the Night* van Scott Fitz., maar de eerste helft is magistraal, ondanks de rommelige stijl, op de helft echter – typisch Amerikaans – klaart de stijl op en stort het boek ineen. Toch een diepe buiging voor Jay M. Word strontjaloers van zulke prestaties. Wat echter naar mijn onbescheiden mening Het Meesterwerk tot dusverre is is *Less Than Zero*. Dat boek grijpt je bij je kloften en laat je een jaar lang krom lopen van de pijn. Heb nu *American Psycho* liggen, vertaald door een zeer zachtaardige Limburger, die hier in mijn geboortedorp Hoogezand is ondergedoken, en met wie ik wel eens in de kroeg zat toen hij deze klus aan het klaren was. Hij werd er op zijn minst zo af en toe een beetje misselijk van. Ik moet nog zien of ik dit boek wel aandurf, gezien mijn huidige staat van ontbinding.

Gaat Zwagerman zich op de Bijlmer werpen? Na een Boeing nu een zweefvliegtuigje. Engagement, tja, kom d'r maar 's om. Toch is

het een aardige jongen. Toen ik hem eens een schop onder zijn kloten verkocht, op papier dan, kreeg ik een uiterst correct briefje terug, dat vind ik wel van ballen getuigen. Maar mijn proza dat ik naar *de Belt* stuurde heb ik nooit weer gezien; taal noch teken. Tijdens Herfst-schrift, enkele jaren terug, mocht Zwagerman tegen Reugenbrinkcq aanzeiken, en omgekeerd. (Met Reugenbrinkcq heb ik schoolgegaan, hierzo, en zelfs nog toneelgespeeld (*Borak valt*, van Lodewijk de Boer) – wij waren in die tijd geen liefhebbers van elkander maar die wolkenlucht is later redelijk opgeklaard, zo meen ik althans te moeten denken – zijn redacteurschap bij *De eenentwintigste Geeuw* heeft me er wel altijd van weerhouden iets naar dat blad te sturen, dom natuurlijk, maar daar zat ook de slechtste schrijver van Nederland, Joost N. en die ging over het proza. Zo schiet het gvd ook niet op.) Maar goed, die ruzie tussen Z en R, dat was lachen, die zaten elkaar in de haren alsof het hier om gewichtige zaken ging, en Rogi Wieg, iemand waar ik ook maar niet warm voor kan lopen, speelde intermediair; al met al had ik na het aanschouwen van dit schoolkrantgedoe bijna een ander vak gekozen. Tjonge wat was dat allemaal kinderachtig, puberaal, en semi-gewichtig.

J.B. Schuil, ach ja, ik heb ze hier allemaal zo onder handbereik. Het was een beetje een racist, maar dat had hij zelf ook niet helemaal in de smiezen.

Literatuur vind jij eigenlijk maar bar oninteressant. Zo zo.

Je muzikale voorbeelden deel ik, tenminste, de namen die je noemt doen me veel. Van George Duke, die in '73, '74 en '75 bij Zappa speelde, heb ik ontelbare briljante solo's op de band, allemaal bootleg tapes uit die jaren, wil wel eens een bandje voor je maken als je zulks behoeft. Heb hem ook nog live gezien, in Vredenburg, met Stanley Clarke, maar toen zat de klad al in de jazz-rock, de muziek waarmee ik ben opgegroeid.

Ik denk niet dat de teksten die ik voor mijn orkest schreef geschikt zijn voor een soulband, maar als je het aandurft wil ik wel eens wat opsturen. Teksten over mannen met vissen in hun hoofd en zo. Iets romantisch over de liefde krijg ik niet uit mijn pen, wel een tekst – die ik niet zo snel kan vinden – over Quentin C. die zijn zusje begeerde, *Drowned in the fading of honeysuckle*; zal er eens naar zoeken in de bergen troep die zijn meeverhuisd.

Dat ik in het laatste nummer debuteer gedenk ik met gemengde gevoelens; het is alsof ik afbraak aantrek. Namelijk. Toen ik Veendam verliet en de pleinen waarop ik tot legendetje werd (Bwana de neuker, Jimmie Dean, Brando twee, en mijn kleine Yvonne, the last northern belle; een jaren durend toneelstuk met Dylan Thomas-invloeden) sloot men prompt de school waartoe deze pleinen behoorden, de kroeg waarin wij ons en plein public aanstelden tot de barkeepers erbij neervielen brandde af, haar ouders scheidden eindelijk enzovoorts, enzoverder. En nu, nu ik dan eindelijk een uitlaatklep (no offence) heb gevonden flikkert deze van de wagen. Het heeft zeker geen zin je mijn diensten op het gebied van redactie aan te bieden, dacht ik al. Zonde, ik vind het zonde. Niet enkel om mijn eigen hachje. Maar het zijn uw beslommeringen.

Vind je het erg brutaal als ik je zo nu en dan mijn werk blijf sturen, zodat je je doctorale geest over mijn Oost-Groningismen kunt laten gaan? Ik behoef redactie, en correctie.

En zeg je de letteren nu vaarwel?

Zou ik t.z.t. misschien meer dan een exemplaar van het nummer kunnen krijgen? Een voor mijzelf, en ook een voor mijn arme moeder, die nu wel eens in de buurt wil laten zien dat haar aan Jezuscomplexen lijdende zoon niet geheel in de goot is beland. Daarbij, de subsidie van mijn ouders houdt mij op de been. Voor wat hoort wat, zo is de regel bij mij in de familie.

Nu wordt het tijd dat de lente doorzet, want mijn onwettige echtgenote en ik gaan een tuin aanleggen op het plaatsje achter het paleis. Zulke arbeid is goed voor de geest. Ik kom uit een familie van tuinder-tjes. Des zomers, als de oom die er het minst van heeft begrepen op vakantie is, rukken de andere heren stiekum uit, en behoeden zijn lap grond voor de ondergang, elk jaar weer. De man heeft het nog altijd niet in de smiezen en denkt dat hij groene vingers heeft. We vreten de hele winter zelfverbouwde bonen. Als ik mijn ouders eens bezoek krijg ik ingevroren bieten mee. Vroeger waren we nog doortastender. Dan hadden we bij een kennis een halve stier in de vriezer. Maar die tijden zijn voorbij. In de oorlog smokkelde mijn enige nog levende grootvader varkens, achter op de fiets. Die werden in de voorkamer, achter de met kranten dichtgeplakte ramen, geslacht. Die man kan vertellen. Hij is mijn held. Hij duikt op in een verhaal dat ik nu aan het

schrijven ben, over de dood van zijn geliefde echtgenote, mijn oma, aan wier sterfbed ik met een delirium verscheen. Het verhaal gaat ‘Stad, heelmeester en wonde’ heten. Het wordt een afschuwelijk verhaal. Het breekt mijn hart het te moeten schrijven. En dat zal wel de bedoeling wezen.

Genoeg gezeverd. Als het weder goed is en ik van de pillen af ben bestaat de kans dat Koetje en ik op de Harley D. komen. Het gebeuren is toch wel des middags hoop ik. Ik ben niet zo’n reiziger en verplaats mij bij voorkeur bij daglicht. Nu ja, we zullen wel zien. De maand mei is mij altijd goed gezind. Ik vertrouw er maar op dat alles goed komt.

En nu maar weer een pilletje.

Gegroet, schrijf me als je tijd en zin hebt.

Geheel de uwe

Nanne

Groningen 5 mei 1993

Le Petit Palais afd. the swamp

Beste Marc,

Jammer maar helaas, ik heb de vragen van mijn kaartje hier niet op een rijtje; de antwoorden die ik van je kreeg blijven dus giswerk; ik ga er maar van uit dat er geen beroemde schrijvers en wel meisjes van de middelbare school komen (Koeetje zit altijd goed, die is van de oudedamesliefde). Bij dezen dus twee plaatsen gereserveerd, ik neem aan dat Koeetje nog steeds mee wil; hij loopt, sinds hij een eigen liefde heeft, de deur niet meer bij ons plat. Ik hoop maar dat je me niet beticht van de opportune onbelesenheid die de gemiddelde bibliothecaris kenmerkt; *De Artapappa's* is de enige die ik niet bezit; ik herinner me van dat boek neerbuigend geneuzel over de negertjes, maar zal dit nog eens naslaan. Het mooiste fragment vind ik in *De AFC-ers*, als Eddie & Kitty het bolle vriendje achterlaten tijdens het schaatsen, en prompt – de hand van God – door het ijs zakken, en, ach ja, de tranen van de moeder van Jan van Beek. Die Engelse met Friese memmetjes is zo Hollands als het wicht met het rode haar, ze is niet leuk maar wel een beetje lekker. Geef mij Willeke Lerby maar. Normaal moet ik niets van hebben. Gelukkig maar dat je de letteren trouw blijft; dat van die bar oninteressante lite-

ratuur heb ik dan ook tot mijn geruststelling verkeerd begrepen. Ik ben juist een boer die wat die niet kent graag wil proeven. Faulkner! Pynchon! Joyce! De Russen! De oude Fransmannetjes – niet de jonge. Alle Amerikanen. En, heel sporadisch, een mof, maar geen Grass, helemaal geen Grass; *Die Blechtrommel*: Schweinerei! (*De hondsjaren* gaat nog, gebiedt de eerlijkheid mij te zeggen.) Geen Zuid-Amerikanen, geen honderd jaar eenzaamheid; toverballenboek, apekool, Faulkner-epigoon. Nu ja: weer die eerlijkheid: *Liefde in tijden van cholera* gaat eigenlijk wel. Geen Belgen behalve Brusselmans; Claus' *Verdriet* de eerste keer aardig, de tweede keer a me hoela (al is zijn erotiek errug lekker – *Het jaar van de kreeft* zijn beste, maar dan ook volkomen Wolkers). En Chefke Geeraerts zijn Kongo-herrie. Dan houdt het op. Van de Britten Fowles: *De Magiër*, en *Een Visioen*, en *De Ebbenhouten toren*, de rest dikke soep. Waugh. Lowry. Het oude werk van McEwan, Barnes, tot de heren dachten dat ze wereldliteratuur moesten gaan schrijven. Van het vaderlandse volk Ome Gerard, Möring, ABCDEFG v/d H. (na deel één), Joyce & Co., Oek de Jongs eersteling (niet verder vertellen), maar de *Cirkel in het gras* (hoepla wij zijn heilig!, overigens ook de blunder aan het einde van de jurkjes) is een van de meest lachwekkende boeken ooit geschreven; je kunt ook ramsj schrijven. Wat zou Oek eigenlijk aan het doen zijn? Een beetje liggen rukken op Ameland? En Paul Verhoeven. En Floris. En Cruijff.

Tirade stuurde zonder commentaar terug; ik zal de versjes bijsluiten, misschien zijn ze ook wel bar en boos; jij bent de dichter, ik de prozamaniak.

Mijn neuralgie: het hele lijf een en al kolereherrie, krampen, slapeloosheid, sluimeren en nachtmerries, hyperactief, belachelijk geïnspireerd, steeds maar willen werken, zuipen, uitgaan, oorlog voeren, martelen, God omarmen, geluk bezweren, depressies bezweren, rondrennen, in de tuin spitten, timmeren en beitelen, krom lopen van de rugpijn, op de gitaar beuken, meesterwerken produceren, kortom, volkomen gek; heb de afgelopen weken vijf wachtkamers van verschillende instanties van binnen gezien, u bent over x aantal maanden misschien aan de beurt, wij weten beter dan u wat uw probleem is, als u zich niet in de hand heeft moet u zich maar op laten sluiten; de huisarts: 'Meneer Tepper weet ook wel dat den drank niets oplost.' Is dat zo?

Sta nu al twee weken droog en ben met de dope gekapt.

O ja, van Black Flash nooit wat gehoord, dachten zeker dat ik my big white butt in hun zwarte blaadje wilde draaien; fuck 'em! Je moet klaarblijkelijk niet al te genuanceerd over de problematiek gaan denken; daar worden sommige geëngageerde negers heel boos van, die doen dan de motherfuckin' gorillawalk, en kijken stoer uit de oogjes. Nu ja, If you wanna go to war, I'll take ya to war. Kijk maar eens naar het gelazer dat Bernadette de Wit zich met haar gewaagde column op de hals heeft gehaald. Mag niet. Positief discrimineren. Stephan Sanders über alles.

Een gebrekkig geheugen zoals jij zegt te bezitten lijkt me een handicap van jewelste, maar misschien een gelukzalige handicap, als je tenminste een sentimentele inborst hebt. Mocht je echter nuchter van aard zijn dan kun je zo'n geheugen trainen, en opkrikken met vitamine B-complex. Ik heb een geheugen als van een olifant, en op het gebied van de letteren is dat een zegen, op het gebied van de beslommeringen is dat een vloek. De verzameling herinneringen die ik tors is onovertroffen, behalve dan door grote schrijvers. Ik hoef geen kaakje te nuttigen, of een geur op te snuiven om de wereld achter mij op te roepen, ik hoef slechts met mijn geestesoog te knippen. Herinneringen raken mij dieper dan ervaringen in de tegenwoordige tijd. Ik heb duizenden opgeschreven in mijn huilebalkenboek *De avonturen van Hillebillie Veen*. De avonduren van cowboy Veen. Zoals deze maand een poel van geestelijke oprispingen is (lelijk geformuleerd, maar ik zit dan ook te raggen op de machine – neuralgie). Morgen, de zesde mei, is bominslag nummer 1. Het liefje van vroeger, ik liep haar en zij mij tegen het lijf. Ik droom, bespeur, ruik, en verwacht. Kleine jongetjes worden nooit groot. (I'm givin' you jimmy bitch, what could be better bitch!)

Kapitaal? Ik leef in kapitaal. Het paleis is door mijn vader gekocht. Ik huur het van hem voor een schappelijk prijsje. Maar als ik erom zou vragen zou hij mij ook verder onderhouden, ik betrek echter de poen van de soos. Wel krijg ik om de haverklap schenkingen uit het familiefonds, zelfs als ik dit niet wil. Toen ik 'studeerde', schoolging dus, deed ik dit van zijn centen, en dit beviel mij niet. Mijn familie is zeer scheutig met de poen, dit was echter vroeger wel anders, toen meenden ze dat ik 'goed opgevoed' moest worden; het feit dat de cen-

ten er waren betekende niet dat ik ze ook krijgen kon. Ik heb in de tijd van de studiebeurzen onder de oude socialisten altijd van een hongerloontje geleefd; zij die een beurs hadden kregen twee keer zoveel als ik van mijn ouwelui. Toen ik gek werd, mijn studie aan de kant smeed en mij aan het schrijven zette heb ik goed laten blijken dat deze vorm van onafhankelijkheid een zegen was. Ik ben de schoot van de familie ontvlucht, en later, uit liefde die niet wijken wilde, teruggekeerd. Ken je *The Godfather*? Ik heb een Mikey-complex. Wie aan mijn familie komt komt aan mij, ik zet zo een uzi in de heup. Maar dat hele gelazer heeft nogal wat voeten in Oost-Groninger aarde gehad. Mijn familie heeft altijd de hoop gehad (vooral de ooms en tantes) dat ik profvoetballer, of wereldkampioen schaatsen zou worden. Dat ik aan gekte lijd, en de kunsten aanhang is nu geaccepteerd. Maar enkel mijn vader weet zo'n beetje wat ik me op de hals haal. Hij is de noeste werker, arbeid adelt; het feit dat ik niet opgeef imponeert hem zo'n beetje; het feit dat hij een zelfde hekel aan mensen heeft scheidt een band, het feit dat ik nooit op zijn centen heb zitten wachten heeft hem de ogen geopend. Nu ontvang ik steun op materieel en geestelijk vlak. Wat echter mijn hart breekt is dat mijn grootste fan, mijn grootmoeder die vorig jaar met behulp van spuitjes gestorven is, niet meer mee mag maken dat mijn naam gedrukt staat. Zo heb je altijd wat. Dit alles bericht ik je in goed vertrouwen, deze mededelingen zijn niet voor andermans ogen.

Dank voor je bereidwillige houding m.b.t. mijn schrijfarbeid. Ik ben nu een verhaal aan het schrijven dat ik weer nergens heen hoeft te sturen. 'Stad, heelmeester en wonde'. Verhaal op bijna klassieke wijze; over de dood en de eenzaamheid. Voorstudie voor mijn roman *De zware jongens*. Als het af is stuur ik het je. Als ik dit weer nergens gepubliceerd krijg ga ik trachten een bundel verhalen bij een B-uitgeverij uitgegeven te krijgen; ik moet van die dingen af.

Ik zal een Duke-bandje voor je maken, wel erg wisselende geluidskwaliteit, maar solo's om van te janken.

Ga er maar van uit dat we de zestiende des middags komen. Of ik moet al in het gesticht verdwijnen.

Een bijdrage? Jij krijgt toch subsidie?

Die Harold Brodkey heeft een veertig pagina's durende poging om een meisje te laten klaarkomen geschreven. Hij is zo hier en daar wel

heel erg klinisch. De kranten schreven hem vergelijkingen met Faulkner toe. Niet geloven hoor. Met Faulkner heeft het niets van doen. Wel Scott Fitz., Salinger, Capote. Maar goed, wat ik zeggen wilde, het is wat met de meisjes. Veertig pagina's zwoegen. Je kunt toch maar beter flikker wezen. Effe schudde, en hoepla. Om met Van Oekel te spreken: 't is jammer da'k niet zo ben, anders wist ik het wel.

Schrijf me, als je kunt en wilt.

De uwe,
Nanne

Groningen 18 mei 1993
Beste Marc,

Petit Palais afd. the swamp

Nu dan, de buit binnen, de vis op het droge geboxd, de naam in druk. Vind je me een hele grote zeikerd als ik een klein katertje bespeur (zonder aan jouw fles J. Walker te hebben kunnen lebben) omdat mijn stuk drie zetfouten bevat? Alinea 5 en 7 aanhalingsteken vergeten; in het citaat waarin het credo een grammaticale misser. Nu ja. Ik vind het drukwerk prachtig, en mijn naam is goed gespeld. Het is jammer dat de kermis hier net is afgelopen, anders ging ik erop staan.

Ik ben blij dat ik met je kennis heb kunnen maken, al kon ik me niet aan de indruk onttrekken dat je aan het einde van je Latijn was (niet zoveel drinken hoor). De reis met Koetje was een genot; kreeg prompt last van Kerouacomplexjes. We hebben zowaar Arnhem eens van binnen bekeken. Wel verrot van Vitesse dat ze een punt van Feyenoord hebben gejat. Mijn oren toeteren overigens nog van het geweld van de motor van Koetjes trabantenbusje.

Ik hoorde zo hier en daar van aanwezige schrijvers dat men het diep betreurde dat je *de Biels* onder de zoden stopt. Zo ziet u maar weer eens.

Ik was wel blij dat ik mijn pilletjes had geslikt tegen mijn culturele allergie, anders had men mij tijdens de Performance rochelend weg kunnen dragen. Nu ja, ieder zijn meug. De jazzband vond ik grote klasse! Wat kon die man toeteren!

Al met al een aardig weekendje: een stuk gepubliceerd, en een brief

van Reve. Het genadige geschrift van mijn favoriete Nederlandse schrijver hangt ingelijst en opgebonden boven mijn werktafel. Eelsk hè? Ik brand nu gestaag kaarsjes voor mijn Maître.

Ik was van plan je eerdaags, tezamen met een bandje met de vette vingers van George Duke, een flinke lap roman, *De eeuwige jachtvelden*, de eerste helft van het eerste deel, toe te zenden, voor wat commentaar van jou, en eventueel gekanker. Mocht je voorlopig echter even op apegapen willen liggen dan wacht ik er nog even mee; ik hoor het wel.

Ik heb de hele vorige week van tien tot vijf zitten werken, als men niet drinkt, en van de dope afblijft kan men heel wat aan; je moest mijn tuin eens zien, tussen het schrijven aan mijn zwartrode kasteelromannetje door bakken planten in de grond gestopt.

Ik heb je stuk in *De Revisor* trachten te lezen; ik wil mij gunstig gezinde redacteuren niet voor de kop stoten en onthoud mij dus maar van commentaar.

Mag ik eens wat poëzie van je lezen?

Die versjes van mij vond je, zo neem ik aan, volkomen kut met peren.

Het is half elf in de ochtend, en alweer warm, heb daarnet weer drie planten gepoot. Ga nu weer aan de slag. Mocht je zin in mijn kasteelromannetje hebben, wil je me dit dan berichten? Ben in mijn verhaal vastgelopen, en *De zware jongens* krijg ik maar niet van de grond; schrijf steeds leutige dialogen waar ik van over mijn nek moet. Vandaar mijn Indianenboek weer uit de la getrokken, ook al schreef Julian Barnes, in zijn *Papegaai*: 'Er worden van nu af geen romans meer geschreven over incest. Nee, ook geen ontzettend smakeloze.'

Had hij het even mis.

Well, om met Duke te spreken, tot zover. Dat je maar een voldaan gevoel mag hebben. Wat ik overigens (bijna vergeten) niet begrijp is dat jij zoveel gekloot hebt met de soos, als ik je een tip mag geven (een die in Groningen uitstekend werkt): ga in een kansarme oude stadswijk wonen; wijkteams die bewoners uit zulke straten begeleiden zijn al blij als je bij wijze van activiteit zo nu en dan de vlag hijst, of je onkruid verwijderd. Ik ben binnenkort ook weer de lul, daar niet van, nu ik de getto heb verlaten gaat men ook aan mij weer eisen stellen, maar ik heb altijd die ene troef in mijn mouw: ik ben namelijk gek.

Veel geluk, inspiratie en werklust voor je nieuwe carrière. D'r tegenaan, zei de boer, op de schoffel leunend, naar de einder turend, zijn zak krabbend.

Nog altijd geheel de uwe,
Nanne Tepper

Groningen 24 mei 1993 Le Petit Palais afd. the swamp (nog altijd geen titatovenaarachine voor het brouwen van kurkdroge martini's)

Beste Marc,

Het loopt tegen vijven in de namiddag, dus begin ik nog even, tussen het zouten van de chateaubriand en de kastanjechampignons en het roken van de krieltjes door, aan een lange brief vol 'kritiek van een ongeschoolde petattevreter'. Maar allereerst: de opmerkingen van Joosten over mijn stuk doen me, jij en hij weten niet hoeveel deugd. Dank hem. Die foutjes: ik heb de vrijheid genomen Reugebrink op deze missers te wijzen, per postkaart; ik verwacht niet ooit van hem te horen over dit nummer van *de Biels*, maar gezien ons gezamenlijk verleden meende ik kordaat te moeten optreden. De rest van de lezers moet het – al bloedt mijn geest – maar uitzoeken. Je mag natuurlijk mijn adres aan Joosten en Hüsgen geven; ik werk graag mee, mocht men om bijdragen van de wijdlopige hak op de tak-schrijver uit Oost-Groningen verlegen zitten. Over dit nummer van jouw tijdschrift zal ik later enige uitspraken doen, ik zal er vanavond, na de briljante maaltijd van mijn hand, nog eens opgeruimd in trachten te lezen; al ben ik het direct eens met de zuurpruim uit *De Gelderlander*, als hij zegt dat de vormgeving (schots en scheef en op de kop) een zootje is.

Eerst jouw stuk in *De Revisor*. Neen, allereerst een algemene opmerking. Het valt mij op dat alles wat wij schrijven, wij jongetjes van rond de dertig, weinig met elkaar van doen heeft; ik ben hier – dit mag men quoten – niet rouwig om. Ik juich dit toe. Laat het generatietje spelen maar over aan Zwagerman en kornuiten. Gevolg is wel dat overeenkomsten in stijl, poëtica (zo men wil), en opvattingen over de literatuur als 'leesvoer', sterk uiteenlopen. Zolang deze ver-

schillen een kwestie van smaak blijken: hulde. Zodra deze verschillen een kwestie van techniek, wereldvreemdheid, visie, gebakken lucht, of, om maar eens iets waar ik me druk over maak te noemen, moralisme blijken: buigt u erover en verwijl met uw gedachten. Al met al blijft het een kwestie van IK VIND. Een voorbeeld: Koetje heeft zo zijn opvattingen, en ik heb de mijne; in onze geschriften blijkt het enorme verschil. Ik heb veel aan zijn kritiek, omdat hij over een 'grote geest' beschikt, maar zijn belezenheid is in zoverre beperkt dat hij de literatuur ziet als een kleine verzameling meesterwerken. Als hij dus zijn opvattingen loslaat op mijn werk, neem ik mijn mening over zijn opvattingen mede in de consumptie ervan. Andersom net zo, neem ik aan; als ik de pretentie die uit zijn werk spreekt lees ben ik onder de indruk; de wijze waarop deze pretentie wordt vormgegeven staat mij meestal niet aan. Wij kennen elkaar. Dat maakt het eenvoudiger (maar, me dunkt, niet minder pijnlijk, of van belang) elkaar iets te zeggen over onze producten. Ik sleep Koetje erbij omdat ik net een verhaal van hem heb gelezen, 'Roof van stilte', dat jij ook hebt gelezen, en volgens hem was jouw kritiek de beeldspraak over Het Kerstkransje, en niet, bijvoorbeeld, het taalgebruik van de hoofdpersonen, dat volgens mij volkomen onwerkelijk is. Me dunkt dat jij en hij en velen de zaken die tussen personen liggen net zo drukdoenerig trachten uit te beelden als ze zich in het hoofd van de schrijver voordoen; de dialogen komen regelrecht van Mars, ze zijn ingekookt en opgeblazen, als schuim op een cappuccino. Dat Koetje in dit verhaal weer een van zijn stokpaardjes in volle galop van start naar finish jaagt is zijn keuze, en ik vind op dat gebied zijn overzicht vrij geniaal, maar ook getuigend van opdringerige meningdrift; dat laatste is echter een kwestie van smaak en opvatting. (Ik heb hem dit nog niet verteld dus krijg je hem aan de Foon, begin er niet toevallig over, dat doe ik zelf wel.) Zijn kritiek op mijn werk is altijd dat het 'maar wat aan zwamt'. Daar heeft hij gelijk in; het is niet zijn stiel, laat staan zijn smaak. Ik kies voor deze stijl, om vele redenen, waar ik nu geen boom over op zal zetten. Wat ik met dit alles wil zeggen is: wij kennen elkaar een beetje, wij kennen ook elkaars pretenties een beetje, en we kunnen elkaar uitleggen in hoeverre een en ander met elkaar te rijmen valt. Als ik kritiek uit op jouw werk, of op dat wat in *de Biels* staat doe ik dat uit mijn penetrante overtuigingen, zonder die van de bekritiseerde te

kennen. Dit alles even voor de duidelijkheid. Nu dan: jouw stuk in *De Revisor*. Het is de redactie van dit blad op het lijf geschreven. Dood aan de lol en de anekdote, and all that jazz. Mijn smaak: ik moet er niets van hebben. Mijn opvatting: dood als een pier. Mijn kritiek: een knap staaltje tekstverwerken. Kees Ouwers heeft een roman geschreven, *De eenzaamheid van het genot*; omgekeerd verwoordt deze titel het euvel: het genot der eenzaamheid. Een grapje: er is geen ruk aan. Het is *Revisor*-proza pur sang. Het is godzijdank voorbij (niet dat ik modieus ben, integendeel, ik ben enkel blij dat men erachter is dat proza van dit kaliber geen roman kan worden). Jouw hoofdpersoon is een schaduw van een verzameling bedoelingen van de schrijver. Je kunt wel met bloed, zweet en zaad als woorden gaan smijten, maar dat maakt nog geen stank. En literatuur – mijn opvatting – moet stinken, of, op zijn minst, geuren (Nabokov stinkt nooit, maar geurt als de aarde op een van de Eerste Dagen). Zie daar mijn mening; niet boos worden hoor.

Kunnen we – hoepla, zou mijn heldin zeggen – in één ferme ruk door naar het stuk van Jos Joosten, ‘Meer dreiging dan het oog ontmoet’. Is dit een pamflet? Is dit een ontboezeming? Het zweeft ergens in het midden. Ik heb niet doorgeleerd maar meen toch te moeten constateren dat de paragrafen een poging doen Geleerdheid ten toon te spreiden. Geeft niks hoor, maar als men enkel de eerste en de laatste paragraaf leest begrijp je ook wel – of nog beter – wat hij betoogt; en wat hij betoogt, daar zie ik veel in. Maar. Het schoppen tegen classicisme is voordehandliggend en doet, als ik goed begrijp wat hij zou willen zien (en wellicht ook nastreeft) in feite niet zo ter zake. *Oorspronkelijkheid en onbekende, nieuwe vorm & inhoud* moet men niet verwarren met Yin & Yang, Jip & Janneke. Men moet niet beeldenstormen maar beeldenbouwen. De consequenties van ‘begrijpelijk schrijven’ zijn het gevolg van de schrijver, van zijn kunst; we halen Ome Gerard weer van stal en lezen zijn gedicht ‘Dagsluiting’ nog een keer: Duister? Ja, voor de agnost met boerenlullenverstand. Begrijpelijk? Ja, voor de goede verstaander. Klassiek? Neen, voor de geletterde geest, ja, voor de romantische puber. Een vernauwde visie? A me hoela. Een vernauwde vorm? Idem. Ook kan men veroudering niet met vernauwing verwarren. Ook het Duistere kent zijn golven. Dat de classicist houvast zou hebben is ook weer afhankelijk van de classicist aan het woord. Komrij

houvast? Men kan een berg met een kip bouwen, maar als die berg geen fundament heeft flikkert de hele zoi in elkaar. Het classicisme dwingt daarbij ook nog eens, het koestert niet enkel. Wederom ligt het aan de bouwvakker wat de consequenties zijn. Een ordenend principe moet – naar mijn mening – individueel en dus oorspronkelijk zijn, moet in ieder geval niet uit sensatiezucht uit de weg worden gegaan. Men kan een classicistisch fundament bouwen (gewoon, omdat het werk dan in ieder geval blijft staan – men kan ook een eigen fundament verzinnen; nog beter; maar kom daar nog maar 's om – wat is er, in de literatuur, na *Ulysses* van Joyce, of *Petersburg* van Belyj aan uniek beton gestort? Ik weet het niet) en dáárop zijn Orde, let wel: zijn orde. Om de zaak, Goethes zaak, even om te draaien: Und Freiheit kann uns nur Gesetze geben. Jammer, maar helaas. En *is* literatuur pas zinvol als het zonder herkenbaar middelpunt schijnt? Me dunkt: dat is een sprookje dat riekt naar idealisme. Ik zou mezelf graag een pleziertje doen en zeggen: precies, lees mijn werk: geen middelpunt, geen kern, geen centrum. Maar dat zou onanie zijn, want ik lees ook meesterwerken die wel een herkenbaar middelpunt hebben, bijvoorbeeld *Under the Vulcano*. Het herkenbare middelpunt van dit meesterwerk, wederom naar mijn ongeschoolde mening: 'er zijn dingen waarvoor je je niet kunt verontschuldigen'. Hoepla. Banaal en menselijk. Om er even een kolos van een dooddoener tegenaan te gooien: de grootste gemene deler, van veel grootse literatuur, is onmacht. Onmacht is herkenbaar als een onsje schouderham. De gehele kolereliteratuur lijkt er soms om te draaien, als de aarde om een zuigende zon (als ik mij even een barokke dissonant mag veroorloven). Ik doe enkel als hobbyist aan de schilderkunst, en vind dat die *after nature* piemeltjes gewoon Helemaal Niks kunnen, zelfs een kip op een berg ziet er niet uit, maar van de literatuur vind ik het volgende: elk boek behoort een universum an sich te zijn. De kwaliteit van het boek bepaalt of er een orde in is geslopen die niet opgewekt wordt door de kosmos die het boek behelst. Probleem, zo dacht ik, opgelost.

Het stuk 'Weer in haar armen' vind ik slecht. Brengt wat de titel belooft. Niet zo slecht geschreven, ambachtelijk gezien, maar: wat een gejammer. Heeft de auteur nooit van F.B. Hotz gehoord? Of doet hij een poging deze kampioen van het huishoudelijke leed te evenaren? Een hoog krommetenengehalte. (Ik vind Hotz erg goed.)

‘De schrille roeper’ van Hüsgen. Ik begreep van Koetje dat dit een beroemde meneer is, of dat hij zich zo gedraagt, dat weet ik niet meer. Wat moeten we hiermee? Is dit de Zwerver Met Het Gaatje In Zijn Hoofd aan het woord? Dan vind ik het zeker zo gek nog niet. Is dit serieuze oerpoëzie? Dan vind ik het apekool.

‘De ontmoeting’ van Kostwinder. Inhoudelijk het betere werk, stilstisch verre van avontuurlijk. De oprechtheid van deze ontboezeming bevalt me.

De foto’s vind ik uitgesproken slecht.

‘Schetsen’ van Anne Semler vind ik mooi.

Het gedicht ‘je nek bebloed wanneer je uit het zwembad’ vind ik intrigerend.

‘Far out’ idem.

De rest van dit nummer bespreek ik een volgende keer.

Ik weet niet wie die Joris Hermsen is maar het lijkt me raadzaam als deze knoeibroek eens een jaar opgesloten wordt op de letterkundige afdeling van een bibliotheek. Dit is geen recensie, maar sjagerij-nig geleuter van een vent die waarschijnlijk zijn vrouw, de dag ervoor, weer eens niet heeft mogen neuken. De laatste alinea van zijn recensie is tekenend voor zijn onbenul. Fuck him!

Hier in het Noorden hebben we ook zo’n onbenul, die een column in het cultuurkaterntje mag schrijven, ene Peter Blom. Vorige week besprak hij het nieuwe boek *Het literaire klimaat 1986-1992*. Ik stuur het mede; lees en huiver. Een slecht boek gerecenseerd door een idioot. Dat krijg je van bokkeblaadjespolitiek. Zo gaat Jacques d’Ancona hier over de cultuur. Kun je toch maar beter werkeloos wezen.

Nu ik zo’n beetje op de hoogte ben van jouw ideeën omtrent de presentatie van een literair blad moet mij toch nog iets van het hart. Je schreef mij letterlijk: wie het woord ‘literatuur’ in de mond neemt wordt er met een knuppel uitgebeukt. Dat is leuk en aardig, maar ik ben het met dit alles niet eens. Ik begin mij zowaar een zonderling te voelen in dit literaire leven. Ik had het er met Koetje over en vertelde hem dat ik van zins ben om *salon* te gaan houden, te zijner tijd, in mijn paleis. We reden bijna tegen een boom. Wat is dat toch, dat antiliteraire, dat modieuze cynisme, dat neerkijken op ons aller liefde; is literatuur in uw aller ogen Vies en Voos? Bent u bang om u belachelijk te maken? Heeft u wel eens van het ambacht ‘voorlezen’ uit eigen werk

gehoord? En zo ja, waarom zo resoluut neerbuigend? Ik begrijp hier niets van. O, ik weet best dat het gerucht gaat dat ‘die Nanne Tepper’ er romantische gedachten omtrent het schrijverschap op na houdt: lijden en zo, zich meten met de meesters en zo, verantwoording afleggen tegen de kunst an sich en zo. Maar. Ik houd niet van knutselaars en spelletjesfanaten, van periodieke enthousiastelingen (als het buurmeisje meeluistert de literator uithangen, als de buurjongen langsloopt een boom over een brommer opzetten, status at your highschool, I used to think that I was so cool; mensen die schrijven om hun meisje nat te krijgen, om in de kroeg aangezien te worden voor topper met diepgang), van mensen die niet schrijven met de dood en de duisternis in hun geestesoog. Call me oldfashioned. Zeg maar dat ik De cliché van de idioot die in de negentiende eeuw is blijven steken ben. Ik zit zo in elkaar, ik ben hier niet rouwig om. Maar medestanders kom ik niet tegen (behalve collega Godijn, die jij niet kent, en die mijn medereiziger in de oude tijd is – wij wankelen al tien jaren duizelend door dit tijdperk, en blijven auto’s als absurde voertuigen beschouwen). Dit alles wil mij wel eens triest stemmen. Alleen al daarom bewonder ik Geerten Meijzing, die volhoudt, al kan er bij hem geen grapje af – zijn trilogie, hoe slecht ook, heeft mij door menig buitje van literaire eenzaamheid gesleept. Ik wil u allen niet beschimpen, ik vraag mij wel steeds af: waarom & hoezo? Vergeef mij deze uitbarsting.

Het blad dat ik (en als het even kan, tezamen met Koetje) wil oprichten staat in de steigers in mijn gedachten. Ik heb gisteren een plaatselijke uitgever aangeschreven met weinig hoop hem warm te zwetsen voor de financiën. Het moet een blad worden waarin Mooie Verhalen, zo weinig mogelijk abracadabraproza, wel veel schotschriften op het gebied van de cultuur en de politiek; eenieder die werkelijk iets op de lever heeft moet het in dit blad kwijt kunnen. Wat ik nastreeft is Schoonheid & Geweld, Zang & Gekanker. We zullen zien; mocht ik geen poenschuiver kunnen vinden dan buig ik mij eens over andere methoden; wellicht kun jij me eens uitleggen hoe jij het zo lang hebt weten te rooien.

Over je gedichten wil ik mij nog eens buigen, later een reactie.

Gerard Reve schreef mij dat hij vrijwel nooit meer lezers terugschrijft, dat hij druk doende is met een roman, en de verbouwing van zijn Geheime Kasteel, dat hij mijn brief ontroerend vond en dat hij

mij hiervoor dankte, dat hij het betreurt dat genres als de streekroman, de doktersroman en de trilogie niet meer beoefend worden als gevolg van de verrekijk, waardoor het fundament van de literatuur (het hogere) in de mist is verdwenen, dat hij langzaam schrijft, dat men geen boeken koopt om somber van te geraken maar ook omdat men wil lachen (waar ik het volledig mee eens ben; ik meng altijd streekroman en extremisme, humor en huilbui), en hij vroeg me een kaars voor hem te ontsteken voor een beeld van de Heilige Maagd (wat ik elke week minstens een keer doe) en hij wenste me dat 'Gods Genade en Troost, door Zijn Zoon en Zijn Moeder, moge zijn met mij en allen die mij lief zijn. Met beste wensen voor mijn carrière, levensgeluk en volksgezondheid'. En ik, ik ben dankbaar en diep ontroerd.

Dan nu enige begeleidende woorden over mijn romanfragment, ook bijgesloten in dit pakketje. Let niet op de spelling (in het vuur van de strijd vergeet ik hoe de taal gespeld moet worden en heb geen tijd om dit te controleren – dit is van latere zorg). Dit is het eerste deel van het eerste hoofdstuk – volgt nog een tweede deel waarin hoogte- en dieptepunt. Hoofdstuk twee vanuit perspectief van het zusje, behelzend de periode in de Stad, tijdens de studie. Hoofdstuk drie Brieven van de hoofdpersonen, Victor, en Lisa, en Anna, en Cowboy Veen; hoe Victor tot rede brengen. Hoofdstuk vier: Alwetende verteller, de familie Prins, terug bij elkaar om de buurman te begraven; hoog phoenixgehalte. Geen happy end, maar een bevredigend slot. Word maar niet al te duizelig van alle uitweidingen, word maar niet al te woest van alle adjectieven; het geheel is hermetischer dan het lijkt. Lees het zo onbevangen mogelijk. Waar het me om gaat is of je het Mooi vindt, of de personages tot leven komen, of de ellende beklijft en blijft kleven, of je een wereld voor je ziet waarin mijn personages jagen. En ten slotte: in mijn boeken en stukken zullen altijd figuren rondlopen die 'schrijver willen worden', of dit reeds zijn; helaas, pindakaas. (En schaatser, natuurlijk.) Je mag, mocht je dit willen, op de kopieën klieren, mocht je ze me terug willen sturen, geef dan een gil, dan stuur ik je porto. Geef ten slotte en nogmaals mijn adres aan Joosten en Hüsgen, al was het maar om een briefwisseling tot stand te brengen. Zoals je ondertussen weet ben ik een verslaafde op het gebied van het schrijven van brieven. Eenieders beslommeringen zijn mij welkom.

Hoop dat je ondertussen weer bent opgekrabbeld; wij moeten voort. Ouderdom ligt op den loer. Als we hier een blaadje weten te beginnen hoop ik dat je ons bijdragen wilt doen toekomen. Als ik *salon* ga houden hoop ik dat je je toch eens over het drempeltje wilt tillen en eens wilt komen voorlezen (uitleggen 'hoe je werk tot stand komt' hoeft niet, daar doen we niet aan in het officiële program; ook wordt er niet gezopen noch met groupies gerotzoid; dat doen we hier altijd tijdens het Paasvingertoernooi).

Tot zover.

Het portret van Nabokov hangt eindelijk boven mijn werktafel, tussen de brief van Reve, en het portret van Cruijff. De oude meester kijkt heel streng en maant mij tot werken aan mijn roman; het is half twaalf in de ochtend, en ik moet me dus snel, snel weer in het oude land verdiepen; melancholie, heimwee, een gebroken hart; en zo heeft iedereen wat. Houd je taai, en blijf buigzaam, zei de boer, zijn pootaardappels toesprekend.

Geheel de uwe,
Nanne

Groningen 5/6/7 juni 1993
Beste Marc,

Ardis Hall

Een straf tempo? Hier zijn de volgende 23 A-viertjes. Hoepla!

Dank voor je brief, je op- en aanmerkingen. Je mooiste compliment: 'een eigen, herkenbare stijl'. Dat is vooralsnog eis numero uno, als gevolg van de leermeester, en het Oost-Groningse Heldendom. Belletrie en proza onder één hoedje: conceptuele continuïteit. Ik de Faulkner van Oost-Groningen? You peeked! Ik bedoel, dat is inderdaad wat ik eens, lallend en op de kosten van de gemeente zuipend, tijdens de uitreiking van het Hendrik de Vries-stipendium aan Reugebrink, door de schouwburg blèrde, waarop Bert Bakker er nog een-tje nam en zijn hoofd schudde. Hier dus de tweede helft van deel één, bedoeld om je alsnog naar de keel te grijpen. Volgt nog – ik ben er net aan begonnen – de finale; een tour de force. Maar het stuk dat ik je nu zend is dobberen in Cape Fear; naar ik hoop: geen valse romantiek,

geen viezigheid, geen Manniaanse Hitlergroet, maar Echte Liefde. Ben er zelf nogal ondersteboven van; of dit een goed teken is blijft de vraag. Neem de tijd, je hoeft je niet te haasten, mijn dankbaarheid kent nu al geen grenzen.

Connaisseur v/d W. noemt mijn postmoderne parodie Navelstaren? Waar is hij kenner van? Oude meesters en jonge deernen? Navelvingeren, dat is het! Mijn oude vriend en eerste gitarist Billerickie Dickie Lee (met wie ik binnenkort mijn orkest heropricht, nu onder de naam Tepper & Lee's Temperance Rally – ik heb mijn Fender Strat Anniversary ingeruild voor een semi-akoestische Ibanez Artist; een vermagerd oud wijf voor een jong ding met klassieke vormen) zei mij, na het lezen van mijn stuk, dat het van de mij typerende hoogdravendheid getuigde dat ik debuteerde met een schijnoverzicht van mijn schijnœuvre, en dat vond ik to the point. En dan: ik een belofte? Tell me about it, sweetheart, zou Kojak zeggen. Dat Siccama weinig met het stuk kan is niet zo erg; ik schrijf niet voor mensen die 'met de materie aan de slag' willen. Jezus! Thank God for the macramé classes on Yale! Over het stuk van v/d W. wil ik slechts het volgende zeggen: goed getimed! En dan: gut wat zijn de schrijvers van nu slaperig, ze worden maar niet wakker; het Twilight-zonetje tussen droom en werkelijkheid; what the fuck is dit voor complot!

Dat jij het boek van Ouwens een meesterwerk vindt zegt alles: wij hebben uiteenlopende visies, jawel.

Kellendonk stond naar mijn mening op het punt een Grootmeester te worden. *Mystiek lichaam* vond ik boeiend, meedogenloos, en zo hier en daar krankzinnig slecht geschreven. (Die zak tabak van een Gompie, Bas Heintje, schreef in een essay in de *NRC*, een maandje of drie geleden, dat hij het werk van Kellendonk een beetje begon te begrijpen nu hij zich eens vol weemoed in diens leven verdiepte. Beledigen van lijken is ook een kunst!)

Jouw stuk in *de Biels*, sorry, maar ik ben nogal allergisch voor intellectuele overpeinzingen betreffende eenvoudige humor om te lachen. Ik kom er niet doorheen.

De rest van dit nummer laat me koud. Wederom: niet boos worden.

Je gedichten vind ik nogal intrigerend. Mooie taal. Rare vorm. Ik begrijp ze echter voor geen meter. Enkele minder mooie zinnetsjes:

Onbewaakt het ogenblik dat hij zich blind staart.

Zindelijkheid is maar alles.

Ontspiegelde icoon: goed bedoeld maar nogal geforceerd

De grammatica van dit werk stuit mij nogal eens tegen de ritmische inborst. Meer weet ik er niet over te zeggen.

De eerste uitgever die ik heb aangeschreven voor een blaadje voelde zich vereerd maar zag er geen brood in. Mijn versjes heb ik weerom gekregen van *De Tweede Ronde*. Raar briefje: 'wij plaatsen uw werk... niet!'

O ja: Jaap Zwelgerman heeft de namen uit mijn meesterwerk gewoon gejat, bewust of onbewust, daar wil ik af wezen, maar ten tijde van *de Belt* stuurde ik mijn werk, waarin deze types al voorkwamen, naar dat schorem dat de redactie vormde; mijn personages bestonden al toen hij nog aan de moedertiet bungelde. Ik ga ze niet veranderen omdat Joepie Joepie Is Gekomen ze in een van zijn modieuze boekjes heeft gebruikt; ik heb hier wel lang over nagedacht hoor.

Wel, ik dacht (zie aanhef) lang over deze brief te doen, maar het is half twee in de Mississippian zaterdagmiddag; ik ga de hele hap kopiëren en opsturen, plons.

Groningen 12 juni 1993

Ardis Hall

Beste Marc,

Niet schrikken hoor, maar hier is het hocus pocus intermezzo van mijn operachi romantico in vier bedrijven, het intermezzo van het eerste bedrijf welteverstaan. Hoop niet dat je in slaap of katzwijn bent gevallen tijdens het lezen van mijn duisteredialogendeel. Het is werk van het kaliber dat de schrijver zelf maar één keer kan lezen, als hij het opschrijft; daarna moet het 'vot, vot, vot!' Dit deeltje Intermission is voor de librettist een bron van vreugde, maar wat de geachte lezer ervan vindt is doorslaggevend; is het wat? Is het niks? Je ziet in ieder geval dat ik schrijf alsof de duivel me op de hielen zit (wat ook het geval is, maar daarvoor hebben we de psychiater van het bedwelmenbureau).

Die Jessica toch! Had van dit belezen wezentje nooit verwacht dat ze de pretentieuze prietpraat van de jongeren in den lande zo mild

zou beoordelen. Zij is, me dunkt, wel genezen van haar flirt met de heldhaftige halfhartigen; zou zij Leon Carbon nu ook spoedig aan de dijk zetten? Dan wordt het tijd voor mij om alsnog naar Hamsterdam te verhuizen; wie niet waagt wie niet wint en bemind geworden geworden.

Hoe zit het met het tijdschrift van Joosten en Hüsgen? Al een deadline in zicht? Een nummer gewijd aan de Erectie blijft mij bezighouden. De lul in de letteren. Iets in die geest.

Over voorzien gesproken (als je mijn hoogdravende stukje gelezen hebt begrijp je deze link): ik kan duizenden weddenschappen opstrijken nu De Grootste Kloothommel van het vaderlandse voetbal Hans Westerhof de laan is uitgestuurd. Deze windhoos van een windhaas heeft zijn vernietigende 'kracht' uitgeoefend en wordt, zo hoop ik, nooit weer ergens aangesteld. Sommige dingen zijn erg genoeg om van wakker te liggen; die Westerhof is erg genoeg om te haten en te woelen tot men van uitputting doodgaat.

Over het eigen blad: ik denk erover een stichting in het leven te roepen, en op subsidie te gaan jagen, maar het schijnt dat men in zo'n verband eerst twee jaar (!) moet bestaan voor de gemeente scheutig wordt. Zo blijven we bezig. Nou ja, misschien is er nog een andere mogelijkheid; desnoods maak ik een ondergronds blaadje van vloei-papier op de stencilmachien van het tot bejaardencentrum verwor-den jongerencentrum, hier te Stad. Lekker knippen en plakken.

Het maken van een Duke-bandje moet wachten tot mijn deck gerepareerd is, komt wel, t.z.t. Heb fijne Miles Davis gekocht: de soundtrack van *Ascenseur pour l'échafaud*; zeventig minuten janken met de wolven in de mist van Parijs. Hoop in het najaar naar die stad te gaan, hoop binnenkort met Koetje naar Berlijn te gaan, hoop ooit eens naar Terra te verdwijnen.

Je zou overigens kunnen overwegen om de recensie in *VN* op te sturen naar die ongeletterde geest van *De Gelderlander*, met een kaartje waarop: 'hoepla! (ook namens mijn vrouw)'.

Heb je nog nieuws? Roddels? Plannen? Dorst?

Ik heb verder niets te melden. Heb mij vanochtend leeggeschreven; ga mij nu bezinnen op de finale *Mondje toe in München* of *Defloratie in Duitsland* of *Waar heb dat nou voor nodig*.

Lees nu het broertje-en-zusjegelazer van Musil in deel drie (verwij-

zing: borst in borsten in dialoog tussen Willempie en Victor in bijgesloten stukje; heb me een breuk gelachen toen ik het tegenkwam; overigens wel heel erg prachtig, die Musil) en moet straks tot mijn grote verdriet en met grote tegenzin door *Hotel New Hampshire* van John 'de ponypijper' Irving; ik heb wel eens geroepen dat ik alle Amerikanen verslind, foutje: van Irving en Updike moet ik helemaal niets hebben; ik heb nooit van stripboekjes gehouden.

Een laatste voorspelling: Bergkamp zit het volgende jaar meer dan de helft van het seizoen op de bank bij Inter en gaat daarna in Frankrijk voetballen, bij Brest (waar de matrozen verre van vies zijn van een blonde piem). Jonk wordt een echte bonk.

Als ik dit eerste deel van mijn roman af heb zal ik mij werpen op de vele duistere boeken met religieuze inslag (!) die mijn onwettige echtgenote en stiefzusje verzamelt. Van Oebele naar Kabbala. Heb ik je wel eens verteld dat mijn vorige elektrische tijdmasjien, tijdens het schrijven aan een godslasterlijk stuk, ontplofte, een witte vloed afscheidde en een reeks 8-en produceerde (zo'n twintig) voor hij de geest gaf? Echt gebeurd! Schrijf me en wees mild.

Je
Nanne

Groningen 22 juni 1993
Beste Marc,

Ardis Hall

Aangezien ik even vast zit in mijn Indianenboek, en nog altijd de Alpe van mijn korte verhaal niet weet te beklimmen, schrijf ik jou maar een briefje; niets doen kan ik niet.

Ik heb je, ik vraag het maar weer even, toch niet op een of andere wijze op de piem getrapt? Het is nogal stil. Als je het zuur krijgt van mijn neiging tot polemiseren, of als je mijn korte metten met de restjes *Biels* tegen de borstkas stuiten, dan vraag ik vergeving. De behoefte tot kankeren is erfelijk bepaald door mijn moeder: wij aten laatst in een tweesterrenrestaurant, kregen als *amuse* de nieuwe haring voorgeschoteld (onbehoorlijk ordinair) en bestelden vervolgens allen de lendebiefstuk (wat een lelijk woord is voor een *entrecôte*) die

ons geserveerd zou worden in ‘een rodewijnsaus’, al met al bij voorbaat een vrij gevaarlijke onderneming. Eenmaal de hap voorgeschoteld keken mijn moeder en ik elkaar eens aan en deden fikse pogingen ons fatsoen te houden; je raadt het al: ‘de rodewijnsaus’ was een aanfluiting, de entourage van het maal was vet en vadsig, enkel het servet bleek knap gevouwen. Wij hielden echter, heel knap, onze mond, maar eenmaal thuis schreef mijn moeder de directrice van de restauratie een brief op hoge poten waarin zij, ‘ook namens mijn zoon die wel eens een biefstukje bakt’, uiteenzette wat er zoal mis was met ons avondmaal. De volgende dag belde de uitbaatster op en uitte haar misnoegen over zoveel kil commentaar. Mijn moeder zeide vervolgens dat zij maar een snackbar moest beginnen als zij prefereerde te koken voor omhooggevallen autohandelaren die elk snijdbaar stukje vlees de hemel in prezen omdat hun moeder de vrouw altijd steunzolen opdiende. Ziehier, mijn voorgangster.

Aangezien mijn batterijen leeg zijn en ik met de vingers in het stopcontact van mijn muze zit om de boel weer op te laaien lees ik tussen neus en voorhoofdsholten door even *De ontdekking van een zemel*. Dat dit boek opzienbarend zou zijn is een sprookje. Niet slecht of zo, dat zou er nog bij moeten komen, maar ik ben – ik zit op pagina zevenhonderd – nog niet één oorspronkelijke zin, laat staan één omverkegelende beeldspraak tegengekomen. Van dit geheel had men ook een novelle kunnen bakken. De gesprekken tussen engel 1 en engel 2 zijn lachwekkend: alsof de ene tentakel van God niet weet wat de andere doet, alsof De Tijd, waarover in dit boek zoveel gemeenplaatsen worden gebezigd, juist in de hemel voor spanning weet te zorgen – de oude engel laat zich zowaar door het verhaal medeslepen! Me dunkt dat Sensatie bepaald geen emotie is waaraan wordt geleden in een hemelrijkje volgens Mulischiaanse Legoprincipes, en wat nog erger is: de grenzeloze infantiliteit van de schepping an sich wordt verklaard door Het Lot, d.w.z. de Mulischiaanse Speling daarvan. Een rommeltje, kortom. En voor het kwaad wordt weer de duivel van stal gehaald, en de hel van de hel is de duivel in de modder, als een varken in de stront. Als de loop der dingen bepaald wordt door Het Lot (slechts af en toe schijnt de voorzienigheid een poot uit te steken, om projecties te lanceren) dan is het enorme gebrek aan Overzicht (dat er in tijdloze ruimten zou moeten zijn) pre-